

ความเข้มแข็งของระบบการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
ของสถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ

Strengthening The Education System to Promote Democratic Citizenship
in Chaiyaphum Province's Educational Institutions

เทอดศักดิ์ ไปจันทิก*

Therdsak Paijuntuek

Received: April 3, 2025 Revised: June 6, 2025 Accepted: June 10, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของระบบการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของสถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ และ 2. เพื่อศึกษาทัศนคติของเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิในประเด็นการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ระยะที่ 1 งานวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาความเข้มแข็งของระบบการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของสถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ของสถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 28 คน เลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูล ทำโดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหาผ่านการวิเคราะห์คำหลัก ระยะที่ 2 งานวิจัยเชิงปริมาณ ศึกษาทัศนคติของเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิในประเด็นความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนนักศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 378 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของยามานะ ที่ระดับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 0.05 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. ความเข้มแข็งของระบบการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของสถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ อยู่ในระดับปานกลางไปถึงต่ำ เนื่องมาจากหลักสูตรชั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2551 ไม่เอื้อต่อการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประกอบกับการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน แบบเรียน กระบวนการจัดการเรียนการสอน แนวคิดครูผู้สอน วัฒนธรรมของโรงเรียน ระบบการประเมินและผลสัมฤทธิ์ ไม่ได้สร้างแรงจูงใจให้ครูผู้สอนให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 2. ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติของกลุ่มเด็กและเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิ ในประเด็นความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย พบว่า อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก โดยเรียงลำดับระดับทัศนคติของกลุ่มเด็กและเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิในประเด็นความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งสี่ด้านจากมากไปหาน้อย

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Lecturer in Political Science, Faculty of Arts and Sciences, Chaiyaphum Rajabhat University

Corresponding Author: rousseau2475@gmail.com

ดังนี้ 1) ด้านพลเมืองที่ตระหนักรู้ในสำคัญของความเป็นพลเมือง 2) ด้านพลเมืองที่ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง 3) ด้านพลเมืองที่สนใจต่อการเมืองและสังคม และ 4) ด้านพลเมืองที่รู้ความสามารถของตนเองทั้งสังคมและการเมือง

คำสำคัญ: การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง, ความเข้มแข็งของระบบการศึกษา, ระบอบประชาธิปไตย

Abstract

This research aimed 1. to study the strength of the democratic citizenship education system of educational institutions in Chaiyaphum Province and 2. to study the attitudes of the youths in Chaiyaphum Province towards democratic citizenship education. This research employed a mixed - method research approach comprising 2 phases. For phase 1, qualitative research, it studied the strength of the democratic citizenship education system of educational institutions in Chaiyaphum Province. The target groups were 28 students, teachers, and lecturers of educational institutions in Chaiyaphum Province. The target groups were selected purposively. The research instruments were semi-structured interviews. Data analysis was conducted by content analysis through domain analysis. Phase 2, quantitative research, studied the attitudes of the youths in Chaiyaphum Province towards democratic citizenship. The samples were 378 students in Chaiyaphum Province. The sample size was determined using Yamane's formula at an error level of 0.05 percent. The research instruments were questionnaires. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The research results found that 1. The strength of the education system for democratic citizenship of educational institutions in Chaiyaphum Province is at a moderate to low level because the basic curriculum of the Ministry of Education 2008 does not support the creation of democratic citizenship. In addition, the organization of education in the school system, textbooks, teaching and learning processes, teachers' ideas, school culture, and achievement assessment systems do not motivate teachers to give importance to organizing teaching and learning to create democratic citizenship. 2. The quantitative research results found that the average level of attitudes of children and youth in Chaiyaphum Province on the issue of democratic citizenship was at a level of high agreement. The level of attitudes of children and youth in Chaiyaphum Province on the issue of democratic citizenship in all four dimensions, from most to least, are as follows: 1) Citizens who are aware of the importance of citizenship, 2) Citizens who take action by themselves, 3) Citizens who are interested in politics and society, and 4) Citizens who know their abilities in both society and politics.

Keywords: Citizenship Education, Strengths Education System, Democratic Regime

บทนำ

จังหวัดชัยภูมิ หากกล่าวในด้านโครงสร้างประชากรมีกลุ่มเด็กและเยาวชนราว 272,691 คน คิดเป็นร้อยละ 24.24 (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2563) หรือประมาณหนึ่งในสี่ของจำนวนประชากรทั้งจังหวัด จากรายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ด้านการศึกษาตามแผนการพัฒนาศึกษาจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2564 (ฉบับทบทวน) ของสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาชัยภูมิ (2564) พบว่า จุดแข็งด้านการศึกษาของจังหวัดคือ การมีโครงสร้างพื้นฐานที่ค่อนข้างดี เช่น อาคารสถานที่ ระบบอินเทอร์เน็ต การเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานทางการศึกษา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนสำคัญ มีอยู่ 4 ประการคือ 1) ครูผู้สอนขาดความเชี่ยวชาญในบางสาขาวิชา เช่น ภาษาอังกฤษ 2) ผู้เรียนขาดทักษะบางอย่าง เช่น การคิดวิเคราะห์ การใช้ภาษาอังกฤษ ขาดการรักการอ่าน ตลอดจนผลการสอบวัดมาตรฐานต่ำกว่าระดับประเทศ 3) ผู้บริหารสถานศึกษาขาดความเป็นผู้นำทางวิชาการ และ 4) ข้อจำกัดด้านงบประมาณ โดยแนวทางการจัดทำแผนการพัฒนาศึกษาได้กล่าวถึงกลยุทธ์บางประการ ที่ดูไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น การสร้างความตระหนักและพัฒนาครูผู้สอน จัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เร่งปลูกฝังความเป็นพลเมืองและพลโลก เร่งปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มุ่งเน้นความเป็นอัตลักษณ์ของสถานศึกษา ด้วยเหตุนี้ต่อคำถามที่ว่าจุดหมายปลายทางของระบบการศึกษาคือ ผู้สำเร็จการศึกษาจะมีลักษณะอย่างไร คำตอบในยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงตามบริบทของสังคม โดยเป้าประสงค์คือการปลูกฝังค่านิยมความรักสถาบันหลักของชาติ ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พลเมืองดีปลอดภัยจากยาเสพติดและอบายมุข โดยมีการจัดทำโครงการที่เน้นหนักไปในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน กระนั้นก็ตาม ในยุทธศาสตร์ที่ 6 ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์สุดท้าย ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคมในการจัดการศึกษา กลับพบว่า ส่วนใหญ่เป็นโครงการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานทางการศึกษากับกันเอง ซึ่งน่าเสียดายที่ยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้กลับไม่ได้ออกแบบโครงการที่มีลักษณะให้ผู้เรียนได้สะท้อนปัญหาและแสดงความต้องการของพวกเขาต่อการจัดการศึกษา ดังนั้น แผนพัฒนาศึกษาดังกล่าวจึงมีความย้อนแย้งในตัวเอง

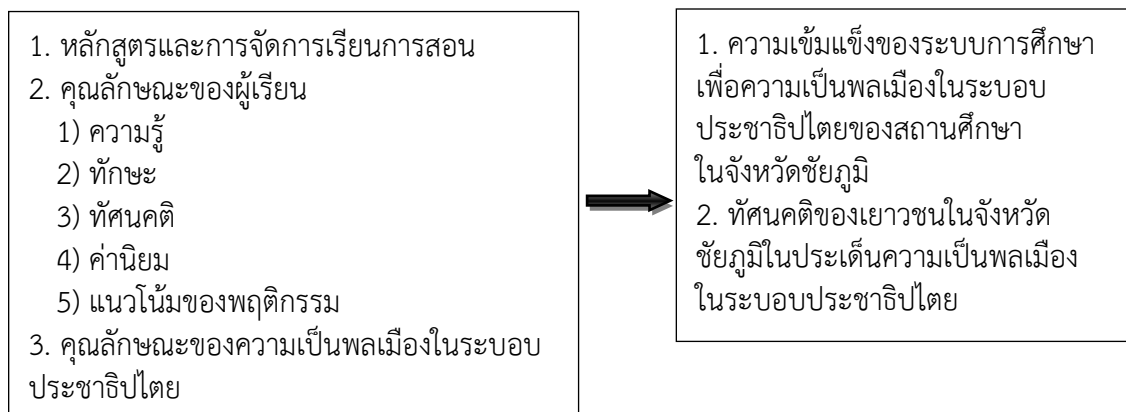
จากปัญหาข้างต้น พอจะกล่าวได้ว่า การจัดระบบการศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ แม้ส่วนหนึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงการมุ่งไปสู่ผลลัพธ์ของการแก้ปัญหาของผู้เรียน ทว่าการแก้ปัญหาดังกล่าวกลับกลายเป็นการมองจากด้านบน กล่าวคือ ใช้มุมมองของผลการสอบมาตรฐานทางการศึกษา การประเมินศักยภาพผู้เรียนจากภาวะการมีงานทำ การตอบสนองนโยบายหลักทางการศึกษาแห่งชาติ (ซึ่งไม่ได้เป็นสิ่งที่ผิด) ที่มุ่งผลิตประชากรวัยแรงงานเพื่อตอบสนองนโยบายเชิงเศรษฐกิจ โดยที่ตัวผู้เรียนเองกลับขาดสำนึกของความเข้าใจของการศึกษาในฐานะการได้รับการเรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ความเป็นพลเมืองที่พร้อมจะร่วมเป็นกำลังขับเคลื่อน เคียงบ่าเคียงไหล่ ร่วมรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคมกับพลเมืองอื่น ๆ ในประเทศ อย่างไรก็ตาม การหล่อหลอมทางสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบัน ผ่านสื่อที่เปิดกว้างจากเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ส่งผลให้ข่าวสารและสารสนเทศต่าง ๆ เข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็วมากขึ้น การเรียนรู้นอกห้องเรียนเติบโตได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ผลสะท้อนดังกล่าวพิจารณาได้จากความเคลื่อนไหวทางการศึกษาและการเมืองของกลุ่มเยาวชนไทยในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ได้สร้างผลสะท้อนถึงระดับนโยบายด้านการศึกษาที่ต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ เช่น การยกเลิกการบังคับทรงผมอย่างจริงจัง การแสดงออกทางการเมืองในการต่อต้านระบอบอำนาจนิยมของกลุ่มนักเรียนที่ถูกริบปิ่นสืมา ดังที่งานวิจัยของ กนกรัตน์ เลิศชูสกุล (2564) ได้สัมภาษณ์นักเรียน/นักศึกษาราว 150 โรงเรียน/มหาวิทยาลัย พบว่า กิจกรรมของกลุ่มนักเรียนดังกล่าวมีขึ้นเพื่อต่อต้านอำนาจที่กดขี่พวกเขาในสถาบันการศึกษา และลักษณะอำนาจนิยมของระบบการศึกษาแบบอนุรักษนิยมของไทย

ภาพสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการศึกษา ที่ระคนไปด้วยระบบอนุรักษนิยมของไทย เป็นภาพสะท้อนหนึ่งของปัญหาเชิงสังคม - การเมืองของไทยได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การเริ่มปรับเปลี่ยนระบบการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้ก้าวเข้าถึงความเป็นพลเมืองนับเป็นประเด็นหรือจุดเปลี่ยนสำคัญของระบบการศึกษาไทย ที่จะช่วยแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างข้างต้นได้ระดับหนึ่ง จังหวัดชัยภูมิแม้จะอยู่ไกลจากกรุงเทพฯ ราว 340 กิโลเมตร ทว่าเทคโนโลยีการสื่อสารและข้อมูลข่าวสาร ทำให้การเปิดรับข้อมูลต่าง ๆ นั้นรวดเร็วและง่ายมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ปรับตัวได้อย่างรวดเร็วกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีประเพณีนี้ ผลสะท้อนจากการประท้วงต่อต้านระบบการศึกษาแบบเดิมในเมืองหลวง ได้ส่งมาถึงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัด พิจารณาจากกรณีที่ยาวชนในอำเภอภูเขียวชุมนุมประท้วงหน้าโรงเรียนภูเขียวและสถานีตำรวจภูธรภูเขียว เพื่อเรียกร้องให้ตำรวจขอโทษในกรณีที่ถูกคามนักเรียน เนื่องจากนักเรียนกลุ่มดังกล่าวเข้าร่วมกิจกรรมกับค่าย “ราษฎรออนไลน์” ซึ่งเป็นกิจกรรมของเครือข่ายเรียนรู้ปัญหาการเมือง และเรียนรู้หลักการประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน โดยตัวแทนผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาคดีฝ่าฝืนพระราชกำหนดฉุกเฉินฯ เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด - 19 (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2564) จากสถานการณ์ข้างต้นในจังหวัดชัยภูมิ ทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามที่ว่า การส่งเสริมการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในจังหวัดชัยภูมิ มีความเข้มแข็งมากน้อยเพียงใด การสร้างการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จะช่วยสร้างความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้กับเด็กและเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิได้อย่างไร ตลอดจนจะมีแนวทางอย่างไรให้โรงเรียน/สถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิเห็นความสำคัญและออกแบบหลักสูตร/โครงการ/กิจกรรม เพื่อสร้างผู้เรียนที่มีลักษณะเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ตระหนักทั้งในเรื่องของสิทธิที่พึงมีและหน้าที่ที่ต้องกระทำควบคู่กันไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของระบบการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของสถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาทัศนคติของเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิในประเด็นความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระยะที่ 1 ศึกษาความเข้มแข็งของระบบการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของสถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 18,852 คน นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำนวน 3,693 คน ครูระดับมัธยมศึกษา จำนวน 1,658 คน อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำนวน 181 คน

1.2 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 4 แห่ง แห่งละ 4 คน รวม 16 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำนวน 4 คน (คณะละ 1 คน จากคณะรัฐศาสตร์, ครุศาสตร์, บริหารธุรกิจ และศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์) ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ครูกลุ่มสาระสังคมศึกษาจากโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 4 คน ซึ่งเป็นที่เดียวกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษา และอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำนวน 4 คน (จากคณะรัฐศาสตร์, ครุศาสตร์, บริหารธุรกิจ และศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คณะละ 1 คน) ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง การเลือกแบบเจาะจงนี้สำหรับเยาวชนผู้ศึกษานักเรียน/นักศึกษากลุ่มที่มีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในและนอกหลักสูตร ส่วนครูนั้นเจาะจงเลือกเฉพาะที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มสาระสังคมศึกษาฯ หรือครูที่ต้องรับผิดชอบกิจกรรมนอกหลักสูตรของโรงเรียน ส่วนอาจารย์มหาวิทยาลัยมุ่งคัดเลือกบุคคลที่มีภาระงานสอนในรายวิชาศึกษาทั่วไป เนื่องจากมีโอกาสพบกับนักศึกษาทุกคณะ

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จำนวน 7 ข้อ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ข้อมูลส่วนบุคคล และคำถามในการสัมภาษณ์ สร้างขึ้นโดยทบทวนวรรณกรรม ร่างและกำหนดคำถาม หลังจากนั้นส่งคำถามให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบและแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ก่อนเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการขอการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ของคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ได้รับการรับรองตามหนังสือเลขที่ HE 67-2-012 หลังจากนั้น ติดต่อขอสัมภาษณ์ครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา ผ่านทางโทรศัพท์และจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก

1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร มาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของเอกสารแต่ละชิ้น และจัดลำดับความสำคัญและคุณลักษณะของข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่จัดลำดับความสำคัญแล้ว มาเปรียบเทียบกับข้อมูลทางเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกันอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกันในลักษณะการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) และสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป โดยนำแนวคิดและทฤษฎี หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้ โดยเน้นการเชื่อมโยงเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

2. ระยะที่ 2 ศึกษาทัศนคติของเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิในประเด็นความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 18,852 คน และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำนวน 3,693 รวมประชากรทั้งหมด 22,545 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 4 โรงเรียน และ นักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำนวน 378 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 0.05 หลังจากนั้น กำหนดสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างจากนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 316 คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำนวน 62 คน

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามทัศนคติและความรู้ของเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิในประเด็น การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จำนวน 50 ข้อ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ข้อมูลส่วนบุคคล คำถามเกี่ยวกับทัศนคติ และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ตรวจสอบคุณภาพโดยการส่งผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบ ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา จากค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยแต่ละข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.85 - 1 หลังจากนั้น ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามโดยการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) จากการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (Cronbach, 1971) และแก้ไขคำถามที่ไม่ผ่านเกณฑ์ โดยค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง 0.85 - 0.93 นับว่าเป็นค่าความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้ คือ ตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และ อัจฉรา ชำนิประศาสตร์, 2547)

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยทำหนังสือขอเก็บรวบรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัย และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียน นักศึกษา ในช่วงเวลาพักกลางวัน หรือเวลาเลิกเรียน

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. การศึกษาความเข้มแข็งของระบบการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของสถานศึกษา ในจังหวัดชัยภูมิ ปรากฏผลดังนี้

1.1 ความเข้มแข็งของระบบการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของสถานศึกษา ในจังหวัดชัยภูมิผ่านโครงสร้างหลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอน

โดยภาพรวม หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบัน อยู่ภายใต้การออกแบบโดย กระทรวงศึกษาธิการ ที่เรียกว่า “หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551” ต่อไปผู้วิจัยจะใช้ชื่อว่า “หลักสูตรแกนกลางฯ” โดยในคำนำของหลักสูตรนี้ ได้ให้เหตุผลในการปรับปรุงเป็นหลักสูตรแกนกลางฯ ในปัจจุบันว่า เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการ พัฒนาหลักสูตร โดยหลักสูตรแกนกลางฯ นี้ วางเป้าหมายสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อสำเร็จ การศึกษาไว้ 5 ประการ ดังนี้ 1) มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต 3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย 4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และ 5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงาม ในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

งานวิจัยชิ้นนี้ ได้วิเคราะห์ความเข้มแข็งของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของสถานศึกษา ในจังหวัดชัยภูมิ ผ่านเนื้อหาและกิจกรรมในการเรียนการสอนของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อันประกอบไปด้วย 5 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ โดยเมื่อผู้เรียน สำเร็จระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) และระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) จะแสดงให้เห็นถึงคุณภาพของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

จากโครงสร้างหลักสูตรแกนกลางฯ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของ กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน เพื่อใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย หากจะพิจารณา ด้านการเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น มีข้อจำกัดในลักษณะของ ความไม่เพียงพอ พิจารณาจากคุณภาพผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายกับตัวชี้วัด ด้านความเข้มแข็งของระบบการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของงานวิจัยชิ้นนี้ โดยเฉพาะ ในประเด็นความรู้ความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน ระบบกฎหมาย ค่านิยมแบบประชาธิปไตย และสิทธิ มนุษยชน โดยเนื้อหาด้านประชาธิปไตยนำไปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หากได้ครอบคลุมรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยทั้งหมดไม่ พิจารณาจากข้อความ ดังนี้

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

“1) มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาค ต่าง ๆ ในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิด เรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข 2) มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้รับการพัฒนาแนวคิด และขยายประสบการณ์ เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย ออสเตรเลีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการ ทางประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์ 3) รู้และเข้าใจแนวคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็น ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม”

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

“1) มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น 2) เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ใน สังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้ 3) มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย ความภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ของชาติไทยยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 4) มีนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม”

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักเรียน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา วิเคราะห์ได้ว่าความเข้มแข็งของความเป็นพลเมือง ในกลุ่มเยาวชนจากระบบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ มีข้อจำกัดและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการ

สร้างความเข้มแข็งที่สำคัญ คือ หลักสูตรการศึกษาไม่สามารถที่จะทำให้เยาวชนนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ และไม่ได้มีความเข้าใจที่ว่าเพราะเหตุใดผู้เรียนต้องมีวิถีชีวิตในฐานะพลเมืองที่แข่งขันในชุมชน ประเทศชาติ ภูมิภาค และโลก ตลอดจนระเบียบปฏิบัติของโรงเรียน แนวทางปฏิบัติ พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของครู ยังมีลักษณะ “ย้อนแย้ง” กับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของความเป็นพลเมือง ดังคำกล่าวของนางสาวเอ (นามสมมติ) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดชัยภูมิ ที่ว่า

“เนื้อหาที่โรงเรียนสอนมันไม่สามารถนำไปใช้กับชีวิตประจำวันได้เท่าไร อย่างวิชาภาษาอังกฤษ เรียนไปก็ยังไม่สามารถพูดได้ น่องหนูอยู่ชั้นประถมเรียนคณิตศาสตร์ บวก ลบ คูณ หาร ได้ แต่เวลาในชีวิตจริงอย่างตอนเงินก็ทำไม่ได้...วิชาประวัติศาสตร์หนูสงสัยหลายเรื่องค่ะ แต่บางเรื่องครูก็ไม่ได้ให้คำตอบอย่างชัดเจน อย่างตอนหนูอยู่ ม.1 หนูเคยถามครูว่าใครฆ่าพระเจ้าตากค่ะ แต่ครูก็ไม่ได้บอกรายละเอียด หรือบอกให้ไปค้นคว้าเพิ่มเติม แล้วก็ไปสอนประเด็นอื่น” (นางสาวเอ, สัมภาษณ์ 22 มีนาคม 2566)

นอกจากนี้ ยังพบพฤติกรรมความไม่เหมาะสมที่ครูผู้ขายปฏิบัติต่อนักเรียนหญิง ดังคำกล่าวของนางสาวบี (นามสมมติ) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนแห่งหนึ่งที่ว่า

“บางทีหนูก็มีเรื่องสงสัย เช่น เรื่องทำโจทย์ไม่ได้ แต่มันเป็นเวลานานนอกเวลาเรียน แล้วไลน์ไปหาอาจารย์ อาจารย์ก็จะบอกว่ามีอะไร คิดถึงอาจารย์มากเธอ เลยต้องไลน์มาหาเวลาเรียน แล้วไลน์ไปหาอาจารย์” (นางสาวบี, สัมภาษณ์ 22 มีนาคม 2566)

ความเข้มแข็งของความเป็นพลเมืองในประเด็นการพัฒนาผู้เรียนให้เห็นคุณค่าในสิทธิและความรับผิดชอบของความเป็นพลเมือง สะท้อนได้อย่างชัดเจนในกรณีการแต่งกายของนักเรียน อย่างเช่น ในกรณีของทรงผม หรือเครื่องแต่งกายบางอย่าง เช่น การพับถุงเท้าถือเป็นเรื่องไม่สุภาพ ที่นักเรียนมองว่ากฎเกณฑ์ของโรงเรียนไม่สมเหตุผล นอกจากนี้ ในกรณีทรงผม ยังพบช่องโหว่ของระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการยกเลิกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยทรงผมของนักเรียน พ.ศ. 2563 (มีผลตั้งแต่ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566) กล่าวคือ นักเรียนและผู้ปกครองไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทรงผม หากแต่เป็นทางโรงเรียนกำหนดเอง ดังคำกล่าวของนางสาวดี (นามสมมติ) นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

“โรงเรียนไม่เคยถามเราเลยนะคะ เกี่ยวกับระเบียบด้านทรงผม คือหนูตัดผมมาแบบนี้ ครูบางคนบอกว่าไม่สุภาพ หนูเป็นกรรมการสภานักเรียน มีสิทธิได้รับการเสนอชื่อเป็น...(นักเรียนดีเด่นของโรงเรียน) แต่ครูคนที่บอกว่าทรงผมของหนูไม่สุภาพ ก็บอกว่ามันจะมีผลต่อการได้รับรางวัลนี้ด้วย” (นางสาวดี, สัมภาษณ์ 23 มีนาคม 2566)

ผลการสัมภาษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ พบว่า หลักสูตรมีการศึกษาในรายวิชาศึกษาทั่วไป ที่ส่งเสริมและสนับสนุนลักษณะของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น วิชาพลวัตของสังคมโลกกับความเป็นพลเมืองไทย วิชาหลักการลงทุนในยุคดิจิทัล แต่วิธีการจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่ใช้การบรรยาย ไม่เน้นกิจกรรมระหว่างเรียน เนื่องจากเป็นรายวิชาที่ต้องเรียนรวมหลายสาขา และเนื้อหาการเรียนการสอนบางครั้งยังไม่ครบถ้วน เนื่องจากมีการหยุดการเรียนการสอนของอาจารย์ มีประกาศมหาวิทยาลัยให้หยุดการเรียนการสอน ทว่ากลับไม่มีการชดเชยเวลาให้

ผลการสัมภาษณ์ครูโรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า การออกแบบเนื้อหาการเรียนการสอนต้องยึดตามโครงสร้างหลักสูตรแกนกลาง แต่โรงเรียนสามารถกำหนดเนื้อหาที่จะใช้สอนได้เอง เช่น การทำเอกสารประกอบการสอนได้เอง ไม่จำเป็นต้องใช้หนังสือ หรืออาจจะใช้หนังสือเป็นส่วนประกอบหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนได้ อย่างไรก็ตามปัญหาที่พบคือ มีทั้งนักเรียนที่สนใจและไม่สนใจทั้งในส่วนการเรียนและการทำกิจกรรม

ระหว่างเรียน ซึ่งครูได้ประเมินว่ากว่า 1 ใน 3 ของนักเรียนนั้นขาดความกระตือรือร้นในการเรียนและการทำกิจกรรมระหว่างเรียน ซึ่งผู้วิจัยพบต่อไปว่า กิจกรรมส่วนใหญ่โรงเรียนได้กำหนดขึ้นจากคณะครูเป็นสำคัญ จึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมของนักเรียน และส่งผลให้ขาดความกระตือรือร้นไปในที่สุด ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“สำหรับตัวเองมองว่านักเรียนไม่ค่อยกระตือรือร้น จะมีมากน้อยก็พวกห้องพิเศษ พวกนี้ทั้งชั้นเรียนทั้งอยากทำกิจกรรม แต่ก็มีแค่ 4 ห้อง เรามีนักเรียนตั้ง 13 ห้อง ห้องละประมาณ 40 คน นอกจากเด็กห้องพิเศษพวกนี้ก็แทบจะไม่มีใครอยากทำกิจกรรมอะไรเท่าไร ไม่ต้องอะไรหอกคะ แค่มาสอบแก้ ยังไม่ยอมมาเลย”

ผลการสัมภาษณ์อาจารย์ระดับอุดมศึกษา พบว่า ระบบการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยในรายวิชาศึกษาทั่วไปยังมีข้อบกพร่อง กล่าวคือ ตัวอาจารย์ที่สอนในรายวิชาศึกษาทั่วไป ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมากที่สุดกับเนื้อหาที่สอดคล้องกับการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย พบว่า ปัญหาหลัก คือ ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยไม่มีอาจารย์ที่ทำหน้าที่ในการสอนหมวดวิชาศึกษาทั่วไปโดยเฉพาะ ทว่าอาจารย์ที่รับผิดชอบในหลักสูตรดังกล่าวมาจากคณะหรือสาขาวิชาที่มีความสัมพันธ์กับรายวิชา และใช้ระบบสมัครใจ เนื่องจากอาจารย์ต้องมีภาระงานสอนไม่น้อยกว่า 15 หน่วยชั่วโมงต่อภาคการศึกษา จึงทำให้ในบางคณะที่อาจารย์ไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่ง ต้องมีวิชาที่ต้องรับผิดชอบให้ครบตามจำนวนขั้นต่ำของภาระงาน เพราะหากไม่เป็นเช่นนั้น จะถือว่าไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินอันจะกระทบต่อสัญญาจ้างของอาจารย์ในอนาคต ในทางตรงกันข้ามอาจารย์ในหมวดวิชาดังกล่าว อาจเป็นอาจารย์ที่มีภาระงานเกินเกณฑ์มาตรฐานของมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว เนื่องจากต้องรับผิดชอบในรายวิชาของหลักสูตรที่ตนสังกัด อีกทั้งยังต้องแบ่งเวลาจัดการเรียนการสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ซึ่งมีนักศึกษาในชั้นเรียนวิชาละ 80-90 คน จึงทำให้ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตรงตามคำอธิบายรายวิชาทั้งหมด หรืออาจขาดการทำกิจกรรมที่สำคัญอันเป็นการกระตุ้นให้นักศึกษากระตือรือร้นในชั้นเรียน ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ที่สอนเทอมนี้ 5 - 6 ตัวอยู่แล้ว ยังต้องมารับผิดชอบวิชา Gen - Ed อีก แล้ววิชาพวกนี้นักศึกษา 80 - 90 คน กว่าจะเข้าห้องเรียนได้ก็เลทเป็นครึ่งชั่วโมง ทำให้ส่วนใหญ่ต้องบรรยาย แล้วมหาลัยก็หยุดบ่อย ใครจะไปสอนทัน จะให้ชดเชย มหาลัยก็ไม่ประกาศวันชดเชย ได้แต่บอกว่าตามความเหมาะสม”

1.2 ความเข้มแข็งของระบบการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของสถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิผ่านคุณลักษณะของผู้เรียน

ผู้เขียนประเมินจากการพัฒนากรอบแนวคิดในการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านกระบวนการสร้างสมรรถนะของพลเมือง (Citizenship Competence) เพื่อให้ผู้เรียนมีลักษณะของความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น (Active Citizen) ดังนี้

1.2.1 ความรู้ (Knowledge) เช่น องค์ประกอบหลักของระบบการเมืองและระบบกฎหมาย อาทิ ความรู้เกี่ยวกับระบบรัฐสภา ความสำคัญของการเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียน/เยาวชนในจังหวัดชัยภูมิส่วนใหญ่รู้ว่าประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภา หากแต่คำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า เยาวชนในจังหวัดชัยภูมิ ไม่ทราบว่าระบบประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้นคือ ส่วนหนึ่งของการปกครองในระบอบรัฐสภา (Parliamentary System) เนื่องจากเนื้อหาในหนังสือเรียนสะท้อนภาพลักษณะของระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เน้นหัวข้อ “การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” ทั้งที่องค์ความรู้สากลนั้นระบอบประชาธิปไตยจะได้รับการแบ่งแยกระบบการปกครองตามรูปแบบการจัดตั้งรัฐบาล กล่าวคือ 1) แบ่งเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบอบประธานาธิบดี (Presidential

System) โดยประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งและเป็นทั้งประมุขของรัฐและผู้นำฝ่ายบริหาร 2) การปกครองในระบบรัฐสภา (Parliamentary System) ที่ผู้นำฝ่ายบริหารมาจากเสียงข้างมากในสภา (โดยส่วนใหญ่คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) และประมุขของรัฐมีชื่อเรียกที่ต่างกัน ตามพัฒนาการของประเทศนั้น ๆ โดยอาจเรียกว่า กษัตริย์ จักรพรรดิ สมเด็จพระราชาธิบดี เช่นใน กรณีประเทศสหราชอาณาจักร ไทย ญี่ปุ่น มาเลเซีย หรืออาจเรียกว่า ประธานาธิบดี เช่นใน สิงคโปร์ อินเดีย อิตาลี ทั้งนี้ตำแหน่งประมุขของรัฐในระบบรัฐสภาไม่ได้มีอำนาจทางการเมือง แต่จะอยู่ในฐานะเป็นสัญลักษณ์ หรือในบางประเทศเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีประมุขของรัฐดำรงตำแหน่งกษัตริย์) และทำหน้าที่ทางพิธีการ เช่น ออกรับสารตราตั้งทูตจากต่างประเทศ การเปิดประชุมรัฐสภา การพระราชทาน/ให้อภัยโทษ เป็นต้น

องค์ความรู้เกี่ยวกับสถาบันทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย ผู้เรียนส่วนใหญ่มองว่า องค์ความรู้ด้านนี้พวกตนมีน้อยมากและไม่ได้เข้าใจมากนัก เนื่องจากส่วนใหญ่เน้นการเรียนรู้แบบท่องจำ ควบคู่ไปกับการทำใบงานหรือแบบฝึกหัดที่ไม่ได้มีเนื้อหาครอบคลุม ซึ่งนักเรียนบางคนมองว่าเป็นเรื่องที่ทันสมัยกับเหตุการณ์ทางการเมืองของประเทศ และได้รับทราบเนื้อหาเกี่ยวกับสถาบันการเมืองผ่านข่าวสารในสื่อต่าง ๆ ในขณะที่องค์ความรู้จากโรงเรียนและเนื้อหาในหนังสือเรียน ตลอดจนครูผู้สอนไม่ได้มีความเชี่ยวชาญเพียงพอ ดังคำให้สัมภาษณ์ของนายเอ ที่ว่า

“พวกผมเรียนวิชาสังคมเกี่ยวกับเนื้อหาด้านการเมือง รัฐธรรมนูญ พรรคการเมืองกึ่ง ๆ อยู่ครึ่ง เนื้อหามันเยเยแล้วไม่ค่อยเข้าใจ ทำแต่ใบงานส่งครู แต่เรื่องที่รู้ส่วนใหญ่จะมาจากคู่มือถือ เช่น เรื่อง การเลือกตั้ง พรรคฝ่ายค้าน ฝ่ายรัฐบาล อย่างงี้ล่ะครับ”

1.2.2 ทักษะ (Skills) เช่น การจัดการความขัดแย้ง สถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิส่วนใหญ่ไม่ได้ฝึกฝนให้ผู้เรียนได้มีทักษะด้านนี้มากนัก แต่อาจพบปะปนอยู่บ้างกับกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น การทำกิจกรรมหรือภาระงานที่ได้รับมอบหมายในระดับกลุ่ม ซึ่งผู้เรียนต้องจัดการกันเอง เช่น การแบ่งภาระหน้าที่งานออกเป็น ส่วน ๆ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาการแบ่งงานกันทำบ้าง จึงทำให้ต้องพูดคุยแลกเปลี่ยนและถามความถนัด ความสมัครใจในการทำงานแต่ละส่วน เมื่อได้ข้อตกลงกันแล้วจึงสร้างฉันทามติร่วมกันในการทำงานต่อไป

การรู้เท่าทันสื่อ สถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิส่วนใหญ่มีการเรียนการสอนและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้พอสมควร เนื่องจากความทันสมัยของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและสมาร์ทโฟนได้เข้าครอบงำพื้นที่สื่อสารมวลชน จึงส่งผลให้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของเยาวชนในปัจจุบันใช้ช่องทางดังกล่าวเป็นสำคัญ เยาวชนในจังหวัดชัยภูมิเช่นกัน จากการสัมภาษณ์ พบว่า เยาวชนทุกคนมีสมาร์ทโฟน และเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ทุกวัน ตลอดจนใช้งานสมาร์ทโฟนอยู่ตลอดเวลา โดยแบ่งได้เป็นการใช้งานเพื่อสื่อสารกับครอบครัวและกลุ่มเพื่อน การเรียนการสอน การใช้งานเพื่อความบันเทิง/ผ่อนคลาย ซึ่งรวมไปถึงการติดตามข่าวสารในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม กิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน ได้ออกแบบให้เยาวชนในจังหวัดชัยภูมิ ได้มีลักษณะการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์กับการรับรู้ข่าวสารอยู่พอสมควร

การจัดการทางการเงิน ประเด็นนี้พบว่า กิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ นั้น ให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ในบางโรงเรียนเยาวชนได้รับการปลูกฝังให้รู้จักการจัดการทางการเงินเบื้องต้น เช่น การแบ่งสัปดาห์ส่วนการใช้จ่าย ระบบรับฝากเงินจากสถาบันการเงิน (ธนาคาร) ระบบดอกเบี้ย ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา - มัธยมศึกษาตอนต้น ทว่าในบางโรงเรียนไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก

ทั้งนี้ การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้นมีความแตกต่างอย่างชัดเจน กล่าวคือ มีรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทางการเงินพอสมควร ซึ่งเยาวชนที่เรียนในระดับอุดมศึกษาทุกคนได้เรียนผ่านวิชาศึกษาทั่วไปในหมวดของ “กลุ่มสาระศาสตร์แห่งผู้ประกอบการ” ได้แก่ วิชา GE02101 การเป็นผู้ประกอบการยุคดิจิทัล และ GE2102 หลักการลงทุนในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะวิชาหลังที่คำอธิบายครอบคลุมการจัดการทางการเงินและสินทรัพย์รูปแบบใหม่ ๆ เช่น สินทรัพย์ดิจิทัลและการลงทุนในหุ้น อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์เยาวชนในระดับอุดมศึกษาพบว่า แม้จะมีเนื้อหาการเรียนการสอนในลักษณะดังกล่าว ทว่าในทางปฏิบัติส่วนใหญ่ไม่เคยดำเนินการจริง ๆ และมีความเห็นต่อไปว่าหากจะต้องดำเนินการจริง ๆ ในอนาคต ก็จะต้องหาที่ปรึกษาหรือค้นคว้าด้วยตนเองอีกครั้ง เพื่อให้แน่ใจ ดังคำกล่าวของนายบี ที่ว่า

“วิชาดิจิทัล อาจารย์สอนเรื่องการลงทุนครับ การซื้อหุ้น ซื้อคริปโต อะไรประมาณนี้ ผมคิดว่าดีนะครับ บางทีเราก็อายุรู้ แต่ยังไม่เคยทำ ไม่มีประสบการณ์จริง ไม่มีเงินด้วยครับ 555”

1.2.3 ทศนคติ (Attitude) ในส่วนทัศนคติของเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่มีความรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นในสังคมที่เกิดจากการกระทำของตน มีความเชื่อมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยและหลักการของประชาธิปไตย สามารถยอมรับความเห็นต่างของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมได้ อย่างไรก็ตาม ทัศนคติบางประการของเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิต่อความเชื่อมั่นในสถาบันทางการเมืองนั้นมีความไม่สม่ำเสมอเนื่องมาจากประสบการณ์ในการรับรู้ของเยาวชนต่อข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ในประเทศค่อนข้างแตกต่างกัน กล่าวคือ ในบางโรงเรียนที่มีข่าวสารความเคลื่อนไหวทางการเมืองในระดับสูง เช่น ในพื้นที่อำเภอภูเขียว เยาวชนค่อนข้างตระหนักรู้ และมีความกระตือรือร้นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนสามารถแสดงทัศนคติต่อสถาบันทางการเมืองในเชิงวิพากษ์ เช่น การรับรู้สถานการณ์เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ พรรคการเมือง การทำหน้าที่ของรัฐบาล องค์กรอิสระ ในขณะที่เยาวชนในพื้นที่อื่น ๆ ยอมรับในหลักการประชาธิปไตย เช่น กล่าวถึงความสำคัญของเสียงข้างมาก ความเท่าเทียมกัน ความเห็นต่าง สิทธิและเสรีภาพ และสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ไปพร้อมกัน ทว่าเยาวชนในเขตอำเภอภูเขียวกลับมีความเห็นที่ค่อนข้างชัดเจนในความไม่เชื่อมั่นในสถาบันทางการเมืองของประเทศ พิจารณาจากคำกล่าวของนายซี ที่ว่า

“ประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ดีครับ ผมกับเพื่อน ๆ ชอบ เพราะเปิดโอกาสให้คนเท่ากัน ให้เสรีภาพ ให้ประชาชนมีสิทธิเลือกตั้ง แต่การเมืองในประเทศมันวุ่นวาย มีการยึดอำนาจ การปฏิวัติ การยุบพรรค ผมว่ามันไม่ใช่ประชาธิปไตย มันไม่แฟร์เท่าไร”

1.2.4 ค่านิยม (Value) ค่านิยมคือ ความเชื่อของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เปรียบเสมือนรากฐานอันเป็นสมุฏฐานของการแสดงออกในเชิงพฤติกรรม ค่านิยมพื้นฐานของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น การยอมรับหลักนิติธรรม ความเชื่อในระบบยุติธรรมของสังคมและความเท่าเทียมกัน/ การได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันของพลเมือง ความเคารพต่อความแตกต่าง เช่น เพศสภาพ ศาสนา ปฏิเสธการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ การเคารพสิทธิมนุษยชน ความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่าง เชื่อในความสำคัญของหลักประชาธิปไตย เชื่อในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน พบว่า ค่านิยมความเป็นพลเมืองเช่นนี้ในกลุ่มเยาวชนของจังหวัดชัยภูมิ มีอยู่ในระดับสูงพอสมควร อันเป็นนิมิตหมายที่ดีต่อการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต่อไป อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหาที่เยาวชนเห็นว่า แม้ความเชื่อ

ของตนจะมีอยู่เช่นนั้น ทว่าปรากฏการณ์ทางสังคมอาจสวนทางกับความเชื่อของตน โดยเฉพาะในประเด็นด้านความเท่าเทียมและระบบนิเวศของประเทศไทย

1.2.5 แนวโน้มของพฤติกรรม (Behavior) คือ การแสดงออกหรือความต้องการในการแสดงออกในฐานะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น การมีแนวโน้มเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในชุมชนที่อาศัยอยู่ มีความกระตือรือร้นในกิจกรรมหรือมีส่วนร่วมในชุมชน การประชุมของหมู่บ้าน/ชุมชน และมีแนวโน้มแสดงความต้องการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นกลุ่มภาคประชาสังคม ประเด็นดังกล่าวนี้ ยังพบแนวโน้มด้านพฤติกรรมเช่นนี้ไม่มากนัก เนื่องจากอุปสรรคส่วนใหญ่อยู่ที่ทัศนคติของผู้ปกครองที่มองว่า เยาวชน (เด็ก) ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่อง “บ้านเมือง” ควรปล่อยให้เป็นที่ของผู้ใหญ่มากกว่า และปัญหาอีกประการคือ กลุ่มภาคประชาสังคมในจังหวัดชัยภูมิ นั้น มีกระจายตัวอยู่ไม่มากนัก ไม่เป็นที่รู้จักของคนโดยทั่วไป (แม้แต่ผู้ใหญ่) และมักถูกมองจากสายตาของภาคส่วนราชการว่า “เป็นกลุ่มสร้างปัญหา” มากกว่ากลุ่มที่ต้องการพัฒนาประเทศ ลักษณะแนวโน้มด้านพฤติกรรมของการแสดงออกในความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

2. ผลการศึกษาทัศนคติของเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิในประเด็นความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ปรากฏผลดังนี้

ผลการสำรวจทัศนคติของเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิในประเด็นความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยภาพรวม ปรากฏดังตาราง 1

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติของกลุ่มเด็กและเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิในประเด็นความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยภาพรวม

ลำดับ	ทัศนคติความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1.	ด้านพลเมืองที่สนใจต่อการเมืองและสังคม	4.12	0.76	มาก
2.	ด้านพลเมืองที่รู้ความสามารถของตนเองทั้งสังคมและการเมือง	3.78	0.91	มาก
3.	ด้านพลเมืองที่ตระหนักรู้ในความสำคัญของความเป็นพลเมือง	4.30	0.79	มาก
4.	ด้านพลเมืองที่ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง	4.19	0.80	มาก
รวม		4.10	0.82	มาก

จากตาราง 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติของเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิในประเด็นความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย พบว่า อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{x} = 4.10$, S.D. = 0.82) โดยเรียงลำดับระดับทัศนคติของกลุ่มเด็กและเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิในประเด็นความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งสี่ด้านจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ด้านพลเมืองที่ตระหนักรู้ในความสำคัญของความเป็นพลเมือง 2) ด้านพลเมืองที่ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง 3) ด้านพลเมืองที่สนใจต่อการเมืองและสังคม และ 4) ด้านพลเมืองที่รู้ความสามารถของตนเองทั้งสังคมและการเมือง

อภิปรายผล

1. ความเข้มแข็งของระบบการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของสถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ อยู่ในระดับปานกลางไปถึงระดับต่ำ เนื่องจากขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ความรู้ ด้านการเมืองการปกครอง

สถาบันการเมือง และระบบกฎหมายพื้นฐาน ทั้งนี้ ในตำราเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ ยังไม่สามารถอธิบายองค์ความรู้ดังกล่าวได้อย่างชัดเจน และมีความคลุมเครือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งอธิบายโดยให้น้ำหนักที่ “การปกครองครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” เป็นแกนกลางในการวางโครงสร้างเนื้อหา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการบรรยายเป็นหลัก และมีกิจกรรมสอดแทรกบ้าง ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมของหลักสูตรการศึกษา ในด้านทักษะแม้เยาวชนจะมีความคิดเชิงวิเคราะห์ในการแยกแยะเนื้อหาข่าวสารอยู่บ้าง ทว่ายังขาดทักษะด้านอื่น ๆ เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การสื่อสารระหว่างบุคคล การกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมนอกหลักสูตร เช่น สภานักเรียน กิจกรรมจิตอาสา อาจเป็นเพราะว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นนั้นได้รับการกำหนดโดยครู หรือสถานศึกษาเป็นสำคัญ ทว่าไม่ได้รับการมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมจากผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กรวรรณ เกียรติไกรวัลศิริ (2557) เรื่อง การสร้างความเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งผลการวิจัยส่วนหนึ่ง พบว่า ส่วนใหญ่โรงเรียนจะจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สัปดาห์ละ 2 คาบเรียน กระบวนการเรียนการสอนให้ความสำคัญกับการบรรยาย (Lecturer) โดยใช้ Power Point ประกอบ อย่างไรก็ตาม เกือบทุกห้องเรียนจัดการสอนโดยให้ครูผู้สอนเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน เพื่อเตรียมให้นักเรียนมีความรู้ที่เพียงพอต่อการประเมินผลของกระทรวงศึกษาธิการที่ใช้การจัดสอบแบบปรนัยแบบหลายตัวเลือก การจัดการเรียนการสอนไม่มีพื้นที่ให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน หรือแทบไม่มีการใช้เหตุผลเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน การจัดกิจกรรมส่วนใหญ่กำหนดมาจากครู เช่น การรายงานข่าว การจัดทำรายงานกลุ่ม ในส่วนด้านวัฒนธรรมของสถานศึกษามักมีการยกย่องเชิดชูเกียรติแก่นักเรียนที่ประสบความสำเร็จจากการแข่งขันทางวิชาการ นักเรียนใช้เวลากว่า 6 ชั่วโมงในการเรียนหนังสือ อย่างไรก็ตามโรงเรียนมีการกล่อมเกลานักเรียนรู้จักความรับผิดชอบต่อนานาชาติ และรู้จักรักษาสาธารณสมบัติของโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องมาจาก หลักสูตรขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2551 ไม่เอื้อต่อการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน แบบเรียน กระบวนการจัดการเรียนการสอน แนวคิดครูผู้สอน วัฒนธรรมของโรงเรียน ระบบการประเมินผลสัมฤทธิ์ ไม่ได้สร้างแรงจูงใจให้ครูผู้สอนให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

2. ระดับทัศนคติของกลุ่มเด็กและเยาวชนในจังหวัดชัยภูมิในประเด็นความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผลการศึกษาพบว่า อยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะในช่วงครึ่งทศวรรษที่ผ่านมาเยาวชนในประเทศไทย (และจังหวัดชัยภูมิ) สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากและหลากหลายช่องทางขึ้น อันเป็นผลมาจากความเจริญด้านเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและสมาร์ทโฟน ทั้งนี้ ขบวนการชุมนุมและประท้วงของกลุ่มเยาวชนในช่วงครึ่งทศวรรษที่ผ่านมา เปรียบเสมือนสิ่งหล่อหลอม (Socialize) ให้เยาวชนในจังหวัดชัยภูมิมีความสนใจในประเด็นด้านการเมืองและสังคมเพิ่มมากขึ้น พิจารณาได้จากค่าเฉลี่ยในทัศนคติด้านความเป็นพลเมืองในหัวข้อ พลเมืองที่สนใจต่อการเมืองและสังคมที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยโดยรวม มีพักต้องกล่าวถึงการบริหารจัดการที่ไม่โปร่งใสของบางโรงเรียน หรือแม้แต่กรณีเยาวชนบางคนภายในจังหวัดถูกจับกุมดำเนินคดี เนื่องจากถูกกล่าวหาว่าฝ่าฝืนพระราชกำหนดฉุกเฉิน ฯ ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด - 19 สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย และ จรุง พานิชย์ผลินไชย (2560) ได้ศึกษาเรื่อง ความเป็นพลเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยนเรศวร และ สุณีย์ บันโนะ และวลัยพร ศิริภิรมย์ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง จิตสำนึกความเป็นพลเมืองโลกของนักเรียนในกรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยไม่สอดคล้องกับงานของ Galston (2007) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ประเด็นความรู้ของพลเมือง

การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง และการมีส่วนร่วมของพลเมือง พบว่า ตัวชี้วัดหลายตัวที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมือง ในสหรัฐอเมริกา ได้แสดงให้เห็นว่า ความเป็นพลเมืองในสหรัฐฯ กำลังเสื่อมคลาย อันเนื่องมาจากการมีส่วนร่วม ในทางการเมืองนั้นมีน้อยลง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์การศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักสูตร แกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2551 นั้น ทำให้ผู้เรียนต้องใช้เวลาการศึกษาในแต่ละวันยาวนาน ดังนั้น หากจะบูรณาการการเรียนการสอนในรายวิชาที่สอดคล้องกัน เพื่อป้องกันความเครียดจากการศึกษา อนึ่ง ผลการวิจัย พบว่า ทศนคติต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนมีค่อนข้างสูง ดังนั้น ควรหาวิธีการหนุนเสริม เพื่อสร้างพลเมืองที่มีความกระตือรือร้น ซึ่งไม่ใช่การคิดคะแนนในระบบการสอบวัดผลเท่านั้น

2. ด้านครูผู้สอน ครูผู้สอนเป็นหัวใจสำคัญที่สุดประการหนึ่งของกระบวนการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากส่วนหนึ่งเป็นภาพตัวแทนของการทำงานในระบบการศึกษาที่นักเรียนได้ประสบพบเจอแทบทุกวัน ดังนั้น การสร้างครูผู้สอนให้มีทัศนคติที่ยอมรับในความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยย่อมต้องมาก่อนสิ่งอื่น อย่างไรก็ตาม ภาระหน้าที่ของครูผู้สอนที่มีมากกว่าการเรียนการสอน ย่อมทำให้ครูผู้สอนประสบกับภาวะเครียดและงานที่ มากเกินความจำเป็น จึงต้องเร่งแก้ไขปัญหาด้านนี้ ตลอดจนกำหนดให้ครูผู้สอนต้องได้รับการอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับ เนื้อหาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างสม่ำเสมอ

3. ด้านหลักสูตร ต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่า การสร้างให้เยาวชนมีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ไม่สามารถทำได้ในรายวิชาหรือกลุ่มสาระวิชาหนึ่ง ๆ เท่านั้น หากแต่ควรมีการระบุวิธีการจัดการเรียนการสอน ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในหลากหลายสาขาวิชา เช่น การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับการออกแบบการเรียนการสอน การร่วมกำหนดคะแนน การมีส่วนร่วมวิพากษ์เนื้อหาการเรียนการสอน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ผลการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาสถานศึกษา (บางส่วน) ในจังหวัดชัยภูมิเท่านั้น ดังนั้น ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในระดับที่ขอบเขตใหญ่กว่า เช่น กลุ่มจังหวัด หรือระดับภาค

2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจังหวัดหรือระดับภาค หรือระดับพื้นที่ที่อยู่ในเมืองและชนบท

เอกสารอ้างอิง

กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. (2564). *สงครามเย็น (ใน) ระหว่างโบว์ขาว*. มติชน.

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2563). *สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร*.

<https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/mainpage>

กรวรรณ เกียรติไกรวัลศิริ. (2557). *การสร้างความเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. คลังปัญญาจุฬาฯ.

<https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2014.691>

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.

http://academic.obec.go.th/images/document/1559878925_d_1.pdf

เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย และ จริญญา พานิชย์ผลินไชย. (2560). ความเป็นพลเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยนเรศวร. *สัปดาห์: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 23(1), 1 – 13.

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/tgt/article/view/89236/70217>

ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และ อัจฉรา ชำนิประศาสน์. (2547). *ระเบียบวิธีวิจัย*. พิมพ์ดีการพิมพ์.

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. (2564). *ตร.ชัยภูมิเห็นควรสั่งฟ้อง “แซน” นักเรียนภูเขียว ชุมนุมเรียกร้องตำรวจขอโทษ ผิด พ.ร.ก.ฉุกเฉิน*. <https://tlhr2014.com/archives/31517>

สำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาชัยภูมิ. (2564). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ด้านการศึกษิตตามแผนการพัฒนาการศึกษาจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ.2564*.

[https://www.sesaochaiyaphum.go.th/public/storage/files/documents/1655263871_result_64_\(1\)_compressed.pdf](https://www.sesaochaiyaphum.go.th/public/storage/files/documents/1655263871_result_64_(1)_compressed.pdf)

สุนีย์ บันโนะ และ วลัยพร ศิริภิรมย์. (2560). จิตสำนึกความเป็นพลเมืองโลกของนักเรียนในกรุงเทพมหานคร.

วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 12(1), 104 – 121. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/110451/86607>

Cronbach, L. J. (1971). *Essentials of Psychological Testing* (4th ed.). Harper & Row.

Galston, W. A. (2007). Civic Knowledge, Civic Education, and Civic Engagement: A Summary of Recent Research. *International Journal of Public Administration*, 30(6 – 7), 623 – 642.

<https://doi.org/10.1080/01900690701215888>

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). Harper & Row.